



Dinamikler, Norm ve Konjonktür: Eritre'nin Kırk Yıl Arayla Deneyimlediği İki Farklı Bağımsızlık Gündeminin Karşılaştırılması

Dynamics, Norm and Conjuncture: Comparing Two Different Independence Agendas Eritrea Experienced Forty Years Apart

Ahmet Göksel ULUER

Arş. Gör. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi,
aguluer@erbakan.edu.tr
[0000-0003-2528-2780](tel:0000-0003-2528-2780)

Araştırma & Yayın Etiği

Bu makale en az iki hakem tarafından incelenmiş,
iThenticate yazılımı ile taranmış,
araştırma yayın ve etiğine aykırılık tespit edilmemiştir.

Research & Publication Ethics

This article was reviewed by at least two referees,
a similarity report was obtained using iThenticate, and
compliance with research/publication ethics was confirmed.

CC BY-NC 4.0

Bu makale Creative Commons Attribution-NonCommercial
License altında lisanslanmıştır.

This paper is licensed under a Creative Commons
Attribution-NonCommercial License

Atıf/Citation

Uluer, Ahmet Göksel . "Dinamikler, Norm ve Konjonktür: Eritre'nin Kırk Yıl Arayla Deneyimlediği İki Farklı Bağımsızlık Gündeminin Karşılaştırılması". Akademik İncelemeler Dergisi 265-284.
<https://doi.org/10.17550/akademikincelemeler.1322608>

Çıkar Çatışması/Conflict of Interest

Yazarlar herhangi bir çıkar çatışması beyan etmemiştir.
The authors declared no conflict of interest.

Makale Türü/Article Type: Araştırma Makalesi/Research Article
Geliş Tarihi/Date Received: 04.07.2023
Kabul Tarihi/Date Accepted: 16.08.2023
Yayın Tarihi/Date Published: 15.10.2023

ISSN: 1306-7885

E-ISSN: 2602-3016

Cilt/Volume: 18 | Sayı/Issue: 2 |
Yıl/Year: 2023 (Ekim/October)



Dinamikler, Norm ve Konjonktür: Eritre'nin Kırk Yıl Arayla Deneyimlediği İki Farklı Bağımsızlık Gündeminin Karşılaştırılması

Öz

Bu çalışma, Afrika Boynuzu'nda yer alan Eritre devletinin bağımsızlığı konusunun uluslararası alanda gündeme geldiği iki tarih olan 1950 ve 1990'ların başlarını odağa alarak, 1950'lerde onaylanmayan bağımsızlığın 1990'larda onaylanmış olmasını sorun edinmektedir. Bu açıdan, çalışmanın ilgi alanını bağımsızlık gündemine taraf devlet ve örgütlerin faaliyetleri oluşturur. Eritre'nin bağımsızlığı meselesinin kırk yıl ara ile farklı kararlarla sonuçlanmasının, bölgede çıkarları bulunan uluslararası aktörlerin tutumları, Birleşmiş Milletler'in rolü ve kararları ve bölge ülkelerinin iç dinamikleriyle doğrudan ilintili olduğu öne sürülmektedir. Bu bağlamda, Etiyopya ve Eritre'nin tarihsel birlikteliği ve ayrımına odaklanarak, bu iki coğrafyanın ilişkisinin Eritre'nin bağımsızlığı özelinde üstünde durulan bir unsur olduğu gözler önüne serilmektedir. Bu iki ülkenin bir aradalığını ön gören ve görmeyen argüman ve tarihsel gelişmeler ele alınarak, Eritre'nin ikinci bağımsızlık gündeminde, ilkinde olmayan karşılıklı uzlaşısı ve Eritre'nin ulusal niteliğinin üzerinde durulmuştur. İkinci olarak, self-determinasyon ve ayrılma konusunda dünyada yaşanan gelişmelerin Eritre'nin bağımsızlığına nasıl etki ettiği analiz edilmektedir. Bu noktada uluslararası örgütler tarafından alınan kararlar ve değişen normlar incelenmektedir. Son olarak Soğuk Savaş'ın tırmanma ve sönümlenme evrelerini merkeze alarak, ülkenin geleceğinde dış aktörlerin bölgesel ve küresel politikalarının nasıl belirleyici olduğu sorgulanmıştır. Özellikle ilk bağımsızlık gündeminin Soğuk Savaş politikaları gereği desteklenemeyecek ve Etiyopya'nın toprak bütünlüğünü savunacak bir konjonktürde, ikincisinin ise blok politikalarının çözüldüğü ve küresel dönüşümün başladığı yeni bir geçiş evresine denk geldiği için dış aktörlerce olumlu karşılandığı ve mümkün hale geldiği ileri sürülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Eritre, Bağımsızlık, Self-Determinasyon, Etiyopya, Birleşmiş Milletler.

Dynamics, Norm and Conjuncture: Comparing Two Different Independence Agendas Eritrea Experienced Forty Years Apart

Abstract

This study examines Eritrea's independence by highlighting the discrepancy between the lack of approval for freedom in the 1950s and its subsequent support in the 1990s. Divergent outcomes regarding Eritrean independence, separated by a span of forty years, are directly linked to the positions of international actors, the role and decisions of the United Nations (UN), and the internal dynamics. In this context, the study explores the historical unity and separation of Ethiopia and Eritrea, highlighting the significance of their relationship in the case of independence. By addressing the arguments on the coexistence of Ethiopia and Eritrea, the study underscores the second independence agenda of Eritrea, which emphasizes mutual reconciliation and national identity, an aspect lacking in the first independence movement. Secondly, the study analyzes the impact of global developments related to self-determination and secession by explicitly examining the decisions made by international organizations and the evolving norms surrounding these issues. Finally, the study focuses on the escalation and de-escalation phases of the Cold War. It examines regional and global policies of external actors that played a decisive role in shaping the country's future. It argues that during the first independence agenda, external actors supported and facilitated Eritrea's independence in a political sphere dominated by Cold War concerns for Ethiopia's territorial integrity. However, during the second independence agenda, external actors embraced and facilitated Eritrea's independence due to the coinciding of a transitional phase marked by the dissolution of bloc politics and the onset of global transformation.

Keywords: Eritrea, Independence, Self-Determination, Ethiopia, United Nations.

Extended Abstract

This study compares the historical circumstances and legal developments in the two processes of Eritrea's independence agenda, one not ratified in the 1950s and the other endorsed in the 1990s. It questions dynamics, norms and conjunctural differences at the domestic, regional and international levels impact on Eritrean independence. Recognizing the reality of autonomy that can create tension between international law and international politics, particularly the conflict between territorial integrity and self-determination, this study treats Eritrea's two independence agendas as a case study to illustrate both sides and how they have changed over four decades.

The first part of the study addresses the historical ties between Ethiopia and Eritrea. By discussing the historical unity of these two geographies, the study emphasizes why Eritrea's first independence agenda was seen together with Ethiopia's fate and why Ethiopia's history and rights came to the fore in the negotiations on Eritrea's independence.

The second section of the study emphasizes the reasons for the failure of Eritrean independence negotiated within the United Nations in the 1950s. The study argues that the lack of a broad national consensus in favor of freedom in Eritrea, the questioning of the state-building adequacy of the socio-political structure in the region, and ultimately, the strategic relationship established between Ethiopia and the United States during the escalating Cold War were instrumental in the decision to maintain the existence of a single and sovereign solid state in the region. In a sense, it can be said that Eritrea's initial independence agenda coincided with a period of "non-solution" when international law was still in its formative stages, and global competition was at an intense level.

The third section focuses on the conditions that led to the re-emergence of Eritrea's independence on the agenda. First, as a result of the global decolonization process, self-determination became the norm, making Eritrea's demand for independence no longer an atypical one. Second, the civil war between pro-independence armed organizations in Eritrea and the Ethiopian central government, which began in early 1960 and ended in 1991, created a "national" demand and consciousness in the Eritrean people. Moreover, during these thirty years of civil war, Eritrea experienced de facto statehood under the leadership of the aforementioned armed organizations. This thirty-year experience has been perceived as a crucial indicator of Eritrea's development as a nation and state. Finally, following the socialist military takeover in Ethiopia in 1974, the Eritrean independence movement cooperated with other opposition armed groups in Ethiopia on the basis of their shared goal of fighting against the central government. After the junta was overthrown, these groups claimed that Eritrea's demand for self-determination was a "natural and deserved right." Thus, the change of government in Ethiopia in 1991 created a ground for negotiation over Eritrean independence that had never existed before. This compromise was followed by the new world order in which the Cold War ended and the marginalization of inter-bloc rivalry.

The final section of the study analyzes how the independence that was put on the agenda after the United Nations and other stakeholders carried out the Ethiopian Civil War. The issue of respecting sovereignty was resolved by obtaining Ethiopia's consent, but there was no room left for reconsidering Ethiopia's historical ties and rights. Emphasizing the role of the United Nations supervision and observation of the referendum process reveals the part of the United Nations in the international legitimization of independence.

The central axis of this study, which examines the two distinct independence agendas that Eritrea pursued over forty years, is to analyze the causes of the two disparate outcomes. Three factors are considered in this context: domestic and regional dynamics, self-determination concepts and experiences, and global conjunctural/strategic transformations. The experience in the 1950s, which is considered atypical, has been argued to have failed to lead to independence due to the following factors: the escalation of the Cold War, the lack of self-determination becoming a norm, and the divergence of views in Eritrean society. On the contrary, the independence agenda in the 1990s was facilitated by the fading Cold War, national and regional reconciliation, and the transformations in the concept of self-determination. These factors cleared the obstacles and ultimately led to the country's independence. Another implication and significance of this study is that Eritrea's various independence agendas and resulting outcomes offer a concrete case study of how the tension between international law and international politics can be transformed.

Giriş

Eritre'nin 1950'lerde onaylanmayan, ancak 1990'larda onaylanmış olan bağımsızlık gündemini konu alan bu çalışma, her iki süreçteki tarihsel şartları ve hukuki gelişmeleri mukayese etmeyi amaçlar. İç, bölgesel ve uluslararası düzeydeki dinamik, norm ve konjonktürel farklılıkların Eritre'nin bağımsızlığına nasıl etki ettiğini sorun eder.

Bağımsızlık ve self-determinasyon, pratikte BM'nin nihai ve meşru karar merci olduğu bir uluslararası hukuk meselesidir. Öyle ki, 1960'lı yıllarda Üçüncü Dünya'nın dekolonizasyonu ve 1990'lı yıllarda Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) ve Yugoslavya'nın dağılmasıyla ortaya çıkan yeni devletlerin, örgüte katılarak uluslararası toplumun parçaları olmaları sağlanmıştır (Kütükçü, 2004). Bu iki "bağımsızlık vagonu" süreci de BM'nin gözetiminde gerçekleştirilmiştir. Eritre, ilk bağımsızlık vagonunda sömürge/vesayet ilişkisi nedeniyle, ikincisinde ise bölgesel/coğrafi sebeplerle süreçlerin doğrudan muhatabı değildir. Bu yönüyle Eritre'nin bağımsızlık gündemleri "atipik/münferit"tir. Dolayısıyla Eritre'nin kırk yıl ara gündeme gelen bağımsızlığını spesifik olarak analiz etmek elzemdir.

Bu analizde, uluslararası hukuk ve uluslararası siyaset "gerilim"inin altını çizmek önemlidir. Bu gerilim, örneğin, ulusal egemenlik ilkesi ve onun yanında devletlerin bu egemenlik alanlarını halk ve vatandaşların aleyhine kullanmalarına karşı uluslararası koruma ihtiyacı ile gündeme gelir. Uluslararası hukukun gereğini yerine getirecek uluslararası örgüt ve mekanizmaların hangi aşamada devreye gireceği ise uluslararası siyasetin bir konusu gibi gözükmektedir. Örneğin, BM Güvenlik Konseyi daimî üyelerinin veto yetkisi, Suriye, Yemen, Libya, Ukrayna, vb. çatışmalara müdahale edilmesini engelledi. Bunu yaparken veto eden daimî üyelerce, iç işlerine karışmama ilkesi ve ulusal

egemenlik yetkisinin ihlal edilmesi riski öne sürüldü. Dolayısıyla temel sağlık ve güvenlik hizmetlerine erişim, koruma sorumluluğu ve insanlığa karşı suçların cezalandırılması gibi meseleler, uluslararası hukukta hem ulusal egemenlik yetkisi hem de insan hakları bağlamında değerlendirilebilecek örnek olaylardır. Bu olaylara karşı egemenlik ilkesinin mi yoksa insan haklarını koruma yetkisinin mi işlerlik kazanacağı ise uluslararası siyasetin bir konusu gibi görünmektedir.

Aynı şekilde, self-determinasyon hakkı ve bir devletten ayrılmanın (secession) da uluslararası hukuk ve siyaset arasında benzer bir gerilim yarattığı söylenebilir (Arsava, 2013). Uluslararası hukuk açık olarak halkların self determinasyonunu öngörmektedir. Ancak aynı zamanda devletlerin toprak bütünlüğü de uluslararası hukukun önde gelen ilkelerindedir. Buradan hareketle, devlet içerisindeki bir halkın ayrılma girişimini her iki perspektifle yorumlayarak, bu talebi haklı veya haksız addetmek, en azından, burada ciddi bir yorum/takdir payı olduğunu belirtmek mümkündür¹. 2000'lerde Kosova, 2010'larda Güney Sudan, Abhazya, Güney Osetya ve Kırım'ın bağımsızlığı tartışmalarında ayrılma kurallarının işletilip işletilmemesi bunun bir yansıması gibidir (Arsava, 2014; Taşdemir, 2016; Taşdemir - Özer, 2015). Böylece self-determinasyon da uluslararası hukukun olduğu kadar güç dengeleri, çıkar, algı ve imajların rol oynadığı uluslararası siyasetin alanına girmektedir.

Bu bağlamda, Eritre'nin sahip olduğu iki bağımsızlık gündemini kıyaslamak oldukça ilginç ve anlamlıdır. Çünkü iki gündem arasındaki kırk yıl, hem bir kavram, norm ve pratik olarak self-determinasyonun dönüşümünü, hem iç ve bölgesel politikada bağımsızlığı etkileyecek gelişmelerin değerlendirilmesini, hem de uluslararası siyasetin farklı niteliklerinin kıyas edilmesini sağlayacaktır. Bu nedenle Eritre'nin bağımsızlığı, uluslararası hukuk ve uluslararası siyaset geriliminin her iki tarafıyla ve bu iki tarafın kırk yıllık değişimleriyle açıklanacak bir vaka çalışması olarak ele alınacaktır.

1. Tarihsel Arka Plan: Etiyopya'nın Bir Parçası mı? Kendine Has Bir Coğrafya mı?

Kızıldeniz'in kıyısında yer alan ve Arap Yarımadası'na komşu olan Afrika Boynuzu'ndaki Eritre coğrafyasının tarihsel arka planının en kritik noktası, bölgenin Etiyopya devletleri/hanedanları ile olan ilişkisidir. Etiyopya-Habeş devlet geleneği (Levine, 2000), milattan önce iki binli yıllara varan köklere sahiptir. Milattan sonra yedinci yüzyıla dek Eritre bölgesi, Akdeniz-Hint Okyanusu ticaretinin uğrak noktalarından olan liman kentleriyle, yaklaşık iki bin yıldır hüküm süren Aksum İmparatorluğu'nun önemli bir parçasıydı (Uluer, 2020). Etiyopya-Habeş devletinin nüfuz alanının denizden uzaklaşarak bölgenin iç ve dağlık kesimlerine kaydığı İslam sonrası dönemde, Eritre kıyılarının Müslümanlaştığı ve Arap Yarımadası ile sosyo-ekonomik olarak ilişkili sultanlıkların kurulduğu bir farklılaşma süreci yaşandı. Bu tarihten itibaren Eritre, Etiyopya-Habeş hanedanlarının doğrudan egemenliği altında yer almadı. Müslüman coğrafyalarla ilişkisi devam ederken, bölgenin bir kısmı Etiyopya-Habeş hanedanları ile kültürel ve ekonomik bağlarını sürdürdü. Bu nedenle Eritre, bugün dahi, Müslüman ve Hristiyan nüfusun birbirine yakın oranlarda dağıldığı bir ülkedir. Bu yönleriyle Eritre, Etiyopya-Habeş devletleşme alanı ile Müslüman (Arap Yarımadası ve Somali başta olmak üzere) devlet geleneğinin kesiştiği bir "ara bölge" olarak kabul edilebilir.

16. yüzyılda, Habeş Eyaleti ismiyle Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenliğine giren, (Orhonlu, 1996), 19. yüzyılda Mısır Hıdivliği denetimine geçen bölgede İtalya, 1880'lerde başlatılan göçlerin neticesinde bir nüfuz elde etti. 1889 yılında Etiyopya ve İtalya yetkililerince imzalanan Vıçale Antlaşması (ወርቅሌ- Wuchale – Ucciali) ile resmi olarak bir İtalyan kolonisi haline geldi. Böylece Eritre, İtalyan Somalisi ile İtalyan Doğu Afrikası (*Africa Orientale Italiana*) olarak isimlendirilen İtalyan koloni idaresinin bir parçası oldu.²

İtalya'nın bölgedeki yayılcı faaliyetleri Birinci Dünya Savaşı'nın ardından devam etti. Afrika Boynuzu, kıtanın geri kalanına nazaran doğal kaynaklar açısından kit bir coğrafya olmasına rağmen, faşist İtalyan rejiminin uygarlaştırma misyonu ve uluslararası itibar kaygısıyla bezeli sömürgecilik politikası için yoğun nüfusuyla öne çıkan ve Batılı sömürgecilerce el değmemiş/müsait olan yegane coğrafyaydı (Abbay, 2006, 186; Robertson, 1977). Ekim 1935'te Benito Mussolini'nin başbakanlığındaki İtalyan hükümeti Etiyopya'ya yönelik işgal harekâtını başlattı ve Mayıs 1936'da başkent Adis Abeba'yı ele geçirerek ülkeyi kontrol altına aldılar. Ülkenin çeşitli bölgelerinde milis güçlerin direnişleri sürerken, 1939'da İkinci Dünya Savaşı'nın başlaması ve İtalya'nın Mihver ittifakı safında savaşa dahil olmasıyla İtalyan Doğu Afrikası, Britanya ve İtalya askeri kuvvetlerinin birbirleriyle savaştığı bir cepheye dönüştü. Kasım 1941'de Britanya kuvvetlerinin başarısıyla kapanan cephede yer alan Eritre ve İtalyan Somalisi koloni toprakları, savaş süresince Britanya işgal yönetimlerinin egemenliğinde kaldı. Etiyopya'da ise İtalyan işgalinin ardından Britanya'ya sığınmış olan imparator Hayle Silasi, ülkesine dönerek tacını geri aldı ve topraklarını yönetmeyi sürdürdü. 1880'lerde İtalyan yerleşimleriyle başlayan ve savaş ile neticelenen yaklaşık altmış yıllık süreç, şüphesiz ki, 1884-5 yılında gerçekleşen Berlin Konferansı ile varılan bölüşüm anlaşmasıyla sembolleşmiş, yayılcı/emperyal/kolonyal dönemin bakiyesidir. Eritre topraklarının geleceği ve bağımsızlık tartışmaları, kıtanın ve Afrika Boynuzu'nun geçmişinden azade değildir. Bölgedeki İtalyan yayılcılığı tecrübesi, ülkenin nüfus, din, toplumsal tabakalaşma, eğitim sistemi, ulusal bilinç, vb. gibi pek çok niteliğini etkileyerek bölgede "kolonyal bir etki" bırakmıştır (Chelati Dirar, 2007; Negash, 1987).

İkinci Dünya Savaşı'nın bitimine kadar yaşanan bu gelişmelerde Eritre ve Etiyopya'nın aralarındaki özel ilişkiye dikkat çekmek gerekmektedir. Yüzyıllar süren organik birlikteliğin sekteye uğradığı yedinci yüzyıldan itibaren Eritre ve Etiyopya toprakları siyaseten aynı idari çatı altında bulunmadılar. Buna rağmen İtalya'nın Eritre'deki egemenliği üzerindeki mutabakat, Etiyopya'nın da imzasının bulunduğu bir antlaşma ile gerçekleşti. Bu imzanın, Etiyopya ve Eritre arasındaki tarihi münasebetin gözetilerek atıldığı, bir anlamda, Etiyopya'nın rızasının ve tarihsel haklarından feragat ettiğinin beyanı anlamına geldiği ileri sürülebilir. Etiyopya ve Eritre arasındaki tarihsel münasebete verilen atfa sonraki süreçlerde de rastlanacaktır. Dahası, İtalyan yenilgisi sonrası Etiyopya'da, diğer işgal bölgelerine benzer biçimde Britanya işgal yönetiminin kurulması yerine, doğrudan sürgündeki imparatorun egemenlik yetkisinin tanınması, Etiyopya'daki devlet geleneği ve yönetebilme ehliyetinin dikkate alındığının göstergesidir. Bu pratikten hareketle, benzer bir gelenek ve ehliyetin Eritre'de olmadığını tespit edildiği/yorumlandığı ileri sürülebilir.

2. Ulusal Uzlaş(ama)ma, Yeterlilik ve Tırmanan Soğuk Savaş: İkinci Dünya Savaşı'nın Sonu ve İlk Bağımsızlık Gündemi

İdeolojik ve siyasal karşıtlıklarına rağmen İkinci Dünya Savaşı'nda Mihver ittifakına karşı beraber savaşmış iki ittifak (Müttefikler ve Comintern) arasında, savaş sonu düzenlemeleri sırasında pürüzler çıkması kaçınılmazdı. Nitekim, savaşın bitiminden iki yıl sonra imzalanan Paris Barış Antlaşması'nda çözüme kavuşmayan hususlardan biri de İtalyan kolonilerinin geleceği meselesiydi.

2.1. Savaş Sonu Görüşmelerindeki Uzlaşmazlık

Doğu Afrika cephesinin kapanmasının ardından Britanya ve Fransa işgal kuvvetlerinin denetim sağladığı İtalyan Doğu Afrikası, On İki Ada ve İtalyan Libya topraklarının nihai statüsü, 10 Şubat 1947'de imzalanan antlaşmanın 23. maddesinde ve bu maddeyle ilişkili EK-11'de düzenlendi (United Nations, 1950, 18 ve 102-103). Buna göre İtalyan koloni topraklarının statüsünün, antlaşmanın yürürlüğe girmesini takip eden bir yıl içerisinde, "Dört Güç" (*Four Powers*) olarak anılan SSCB, Britanya, ABD ve Fransa hükümetlerinin uzlaşısıyla belirlenmesine karar verildi. Bu doğrultuda, taraf dışişleri bakanlarının belli aralıklarla bir araya gelerek savaş sonu düzenlemeleri müzakere ettikleri Müttefikler Dışişleri Bakanları Konseyi (MDBK) organı, sonraki bir yıl içerisinde bu görüşmeleri sürdürmeye yetkili oldu. Şayet MDBK bir uzlaşmaya varamazsa, meselenin BM Genel Kurulu'na sevk edilmesi ve Kurul'un alacağı tavsiye kararının gereğinin yapılmasına hükmedildi.

Hem Paris Barış Antlaşması'ndan önce hem de sonrasında yedi kere gerçekleştirilmiş MDBK görüşmelerinde pek çok kez İtalyan kolonilerinin geleceği meselesi masaya yatırıldı. Ancak bu hususta taraflar uzlaşmaya varamadı.³ Uzlaşmazlığı doğuran birden fazla husus vardı. İtalyan Somalisi'nin vesayetinin hangi ülkeye devredileceği ve Eritre'nin vesayet rejimine tabi olması, bağımsız olması veya Etiyopya'ya bağlanması gibi pek çok meselede görüş ayrılıklarının olduğu bilinmektedir. Ancak İtalyan kolonileri meselesinin MDBK'de çıkmaza girmesinin en önemli nedeninin, SSCB'nin hem On İki Ada hem de Libya'nın bir bölgesini, Akdeniz'de üs elde etmeye hakkı olduğu iddiasıyla talep etmesi olduğu söylenebilir. Buna karşı Müttefikler, konuyu BM Genel Kurulu'na taşımak gibi bir direnç geliştirmişlerdir.

2. 2. Eritre Konusunun BM'ye Taşınması ve Çözümü

Dört Güç'ün MDBK aracılığıyla sorunu çözmeleri için öngörülen son tarih 15 Eylül 1948 idi. Tarafların bir karara varamayacağını anlaşılmaması ile mesele, ilk defa 1949 baharında BM Genel Kurulu'nun gündemine geldi. Komisyon toplantılarında İtalyan kolonilerinin her biri için farklı planlar görüşüldü. Etiyopya, bölgedeki tarihsel haklarını vurgulayarak bölgenin kendisine transferini talep ediyordu. Britanya ve ABD, Eritre'nin en azından doğu topraklarının Etiyopya topraklarına katılması konusunda bir fikir birliğindeydi. İtalya'nın Eritre'nin topraklarının doğrudan kendisine transferini ya da mümkün olmaz ise vesayet sistemi kapsamında bölgedeki varlığını korumayı istiyordu. SSCB, Etiyopya'nın denize ulaşımının önünü açacak tavizlerle birlikte Eritre'de BM vesayet

rejiminin kurulmasını, Latin Amerika ülkeleri de benzer bir uluslararası vesayet sisteminin tesisini öngörüyorlardı (United Nations - Boutros-Ghali, 1996, 7-8).

21 Kasım 1949'da BM Genel Kurulu'nda İtalyan kolonilerine dair ilk kararlar alındı. "Eski İtalyan Kolonilerinin Devri Meselesi" başlığını taşıyan 289 (IV) sayılı kararda, Libya ve İtalyan Somalisi'nin bağımsız devletler olması gerektiğinin altı çizildi. Libya için bağımsızlığın 1 Ocak 1952'ye kadar gerçekleştirilmesine hükmedildi. İtalyan Somalisi'nin ise İdari Otorite'nin İtalya olacağı bir uluslararası vesayet sistemiyle yönetilmesi ve bağımsızlığının en geç on yıl içerisinde sağlanması kabul edildi ("Research Guides", 26 Haziran 2023).

Eritre konusunda ise kurulacak bir komisyonun⁴, 15 Haziran 1950'ye kadar bir rapor ve teklif hazırlaması istendi. Mevcut işgal yönetimi, Eritre halkının temsilcileri ve gerekli görülen örgüt ve bireylerle görüşülmesinin talep edildiği raporun nelere dikkat edilerek hazırlanması gerektiği, kararın C bölümünde şöyle kaleme alındı: *(a) Eritre'nin farklı eyaletlerinde yaşayan farklı ırk, din ve siyasal örgütlenmeye sahip tüm grupların talepleri ve refahı ve halkın kendini yönetebilme (self-government) kapasitesi, (b) Doğu Afrika'daki barış ve güvenlik çıkarları ve (c) Meşru bir ihtiyaç olan denize ulaşımı da içerecek şekilde, coğrafi, tarihsel, etnik ve ekonomik nedenlere dayanan Etiyopya'nın hak ve iddiaları.*

Komisyonadaki görüş ayrılıkları, Eritre'nin doğrudan Etiyopya'ya ilhaki, federasyon ile bağlanması ve uluslararası vesayet rejiminin kurulmasını içeren üç ayrı teklifin hazırlanması sonucunu doğurdu. En nihayetinde on dört ülkenin de desteğiyle federasyon teklifinin Genel Kurul'da oylanmasına karar verildi. 2 Aralık 1950'de 46 kabul, 10 ret ve 4 çekimser oy ile kabul edilen 390 (V) sayılı karar ile Eritre'nin Etiyopya ile bir federasyon çatısı altında birleşmesine karar verildi ("A/RES/390(V)", 26 Haziran 2023). Teklifin, 289 (IV) sayılı kararın hükmü gereğince, Eritre'nin ekonomik kalkınmasına katkısı olan yabancı toplulukların faaliyetlerine devam edebilmesi ve Etiyopya ve Eritre'nin yakın siyasi ve ekonomik ilişkisinin korunması niyetiyle hazırlandığı belirtilmektedir. Ayrıca, Eritre halklarının kurum, gelenek, din ve dillerini koruyup, kendini yönetebilme hakkını gözetirken, aynı zamanda, Etiyopya İmparatorluğu'nun kurum, gelenek, uluslararası statüsü ve kimliğine saygı duyulduğu ifade edilmektedir. Bu yönüyle federasyon çözümünün, hem Eritre'nin "ara bölge" kimliğini doğruladığı hem de Etiyopya'nın bölgesel rolünü dikkate alan bir optimum çözüm olduğu öne sürülmüştür. Nihayetinde, Eylül 1952 tarihinden sonraya sarkmaması öngörülen bir geçiş süreci sonunda hem Eritre hem Etiyopya tarafının federasyon için gerekli ön hazırlıkları tamamlayıp, ilgili teklifin gereğini yerine getirmelerine karar verilmiştir.

Buradan hareketle, Eritre'nin ilk bağımsızlık gündeminin üç ana unsur nedeniyle sekteye uğradığı söylenebilir: (i) Eritre halkı arasında bağımsızlığa yönelik net bir fikir birliğinin olmaması, (ii) bölgenin egemen ve bağımsız bir devleti idame ettirecek kapasitesine dair endişeler ve (iii) kimi uluslararası aktörlerin Etiyopya'nın denize ulaşımını önceleyen stratejik eğilimleri. Bu noktaların dikkate alınmasının gerekliliği 1952'de BM Eritre Komisyonu'nca hazırlanan nihai raporda da yer buldu. Buna göre Komisyon, Etiyopya'nın hak ve iddiaları ile Eritre halkının bağımsızlıktan Etiyopya'yla birleşmeye uzanan

görüşleri arasında bir yol haritası çizmek zorluğuyla karşı karşıyaydı (*Final Report of the United Nations Commissioner in Eritrea, 1952, 2-3*).

BM Genel Kurulu'nun İtalyan kolonileri ile ilgili kararı ve komisyon raporlarında, Libya ve İtalyan Somalisi'nin en geç on yıl içerisinde bağımsızlığına hükmedilirken, Eritre'nin doğrudan bağımsızlığını savunan bir yaklaşımın olmadığı görülmektedir. Bu da bölgenin "devlet olma yeterliliği" taşımadığına dair oydaşmanın altını çizmektedir. Kurulacak bağımsız bir devletin, bölge halkının temel sosyo-ekonomik gereksinimlerini karşılayamayacağı ve farklı siyasal tasarılar nedeniyle aynı "ulusal ülkü" çevresinde bir araya gelemeyecekleri öngörülmektedir. Bu nedenle birleşik bir devletin, Etiyopya'nın denize ulaşımını sağlayacak bir düzenleme ile güçlenecek mevcut devlet kapasitesi ve Eritre ile paylaşılan ortak değerler nedeniyle/vesilesiyle, Eritre halkı için daha avantajlı olacağı düşünülmektedir.

Dahası, Eritre'nin BM Genel Kurul gündemine gelişinin Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'nün (*NATO*) kuruluşu ile eş zamanlı olduğunu, dolayısıyla Soğuk Savaş'ın tırmanma evresinde gerçekleştiğinin altı çizilmelidir. Etiyopya ile ABD arasında tesis edilen yakın ilişki, Etiyopya'nın bölgesel rolünü kıymetlendiren birincil husus oldu. Savaş sırasında İran üzerinden SSCB'ye aktarılacak silah ve mühimmatlar için bölge, bir geçiş üssü olarak kullanıldı. 1941'de ABD ile imzalanan Ödünç Verme-Kiralama antlaşması, Eritre'deki iletişim/radyo istasyonunun 1943'te ABD'ye devredilmesi ve 1944 yılındaki Etiyopya ve Britanya arasındaki antlaşma hazırlanırken, ABD tarafından Etiyopya'nın egemenlik haklarına saygı gösterilip bu konuda "zorbalık" yapılmaması telkinin gelmesi söz konusu yakın ilişkinin sac ayağıdır (Marcus, 2002, 154). Dahası, 1946 - 1948 yılları arasında 800.000 dolar ve 1949 - 1952 yılları arasında 1,3 milyon dolar ekonomik yardımın yanı sıra, ABD İhracat-İthalat Bankası'ndan ulaşım için 2,7 milyon dolar kredi sağlamıştır⁵ (Henze, 2000, 246).

Dolayısıyla ABD'nin Soğuk Savaş siyasasında Etiyopya'nın Kızıldeniz ve Ortadoğu'ya komşu stratejik konumunun önemli olduğunu ve denize ulaşımı garanti altına alınmış güçlü bir müttefik olarak betimlendiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Bu nedenle, ABD'nin Soğuk Savaş'taki blok liderliği konumunun BM Genel Kurulu'nun kararlarına da enformel bir etki ettiği ileri sürülebilir. Söz konusu etki olsun ya da olmasın, BM organlarındaki tüm müzakerelere bakıldığında, Tiruneh (1980), örgütün Afrika Boynuzu'nda tek ve egemen bir devletin var olmasını niyet ettiğinin altını çizmiştir (101).

3. Eritre'nin İkinci Bağımsızlık Gündemine Giderken: Dekolonizasyon Süreci, İç Savaş ve Soğuk Savaş'ın Sönümlenmesi

Eritre'nin bağımsızlığının ikinci kez gündeme geldiği 1990'lı yılların başına dek, bağımsızlık eğiliminin Eritre içinde ve uluslararası alanda "demlendiği" olayları üç başlık halinde incelemek anlamlıdır. Bunlardan ilki, Asya-Afrika ülkelerinde 1950'li yılların ortalarında başlayan bağımsızlık hareketleridir. Böylece dekolonizasyon ve bağımsızlık uluslararası bir norm halini almıştır. İkincisi, faaliyetlerine 1960'ların başında başlayıp bağımsızlığa kadar süren Eritre'deki silahlı örgütlerdir. Etiyopya merkezi hükümetine karşı yürütülen bu mücadeleye Etiyopya'daki silahlı örgütlerin de eklenmesi, çok boyutlu

bir Etiyopya iç savaşı meydana getirmiştir. Son olarak, Soğuk Savaş'ın sönümlenerek sona ermesi, hem dünyanın farklı yerlerindeki stratejik algıları değiştirmiş, hem de ikinci bir bağımsızlık vagonu yaratmıştır.

3.1. Dekolonizasyon Sürecinin Etkisi

1960'larda Asya-Afrika coğrafyasının dekolonizasyonuna yönelik yerel ve uluslararası taleplerin ortaya çıktığı sürecin ana muhatabı BM Genel Kurulu idi. Her ne kadar BM Şartı'nın 1. maddesine göre örgütün amacının "*halkların (...) kendi geleceğini kendilerinin belirlemesi ilkesine saygılı*" ilişkiler geliştirmek olduğu açıklanmışsa da, pratikte bunun nasıl olacağı ve neyi kapsadığı açık değildi (United Nations, 26 Haziran 2023).

1514(XV) sayılı ve 14 Aralık 1960 tarihli "Sömürge İdaresi Altındaki Ülkelere ve Halklara Bağımsızlık Verilmesine İlişkin Bildiri" dekolonizasyon taleplerine karşı örgütün siyasasını içeren metindi. Bildiride, "*halkların yabancı tahakkümüne, hakimiyetine ve sömürüsüne tabi bulunması[nın] temel hakların inkârı (...)*" olduğu ve "*siyasî, ekonomik, sosyal veya eğitsel hazırlığın yetersiz olması[nın] hiçbir surette bağımsızlığı geciktirmenin bir mazereti olmaması gerektiği (...)*" yer aldı. ("A/Res/1514(XV)", 26 Haziran 2023).

Aralık 1966'da BM Genel Kurulu'nun 2200A (XXI) sayılı kararıyla duyurulan ve İkiz Sözleşmeler adıyla bilinen ile Uluslararası Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi ve Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'nin ilk maddelerinde self-determinasyonun bir hak olduğu belirtildi. Taraf devletlerin self-determinasyon hakkına saygı duyması ve bu hakkın gerçekleştirilmesine teşvik etmesi ifadesi yer aldı ("International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights", 1966).

Böylece, 1957'de Gana ile başlayıp 1970'lerde Portekiz kolonilerinin bağımsızlığına dek geçen yaklaşık yirmi yılda, Sahra Altı Afrika'da kırktan fazla yeni ülke ortaya çıktı. Etiyopya hükümeti ve Eritre'deki silahlı örgütler arasındaki iç savaş nedeniyle, bu bağımsızlık vagonunda, Eritre'nin durumu yeniden gündeme gelmedi. Fakat bu sürecin iki kritik çıktısı oldu. Birincisi, self-determinasyonun bir hak olarak tanımlanması ve devlet olma yeterliliğinin bir kriter olmaktan çıkarılması uluslararası hukukta yeni bir self-determinasyon normunun doğmasına yol açtı. İkincisi ise dekolonizasyon süreci, iç savaş halindeki Eritre halkının taleplerini çok daha berraklaştırarak ortak ve öngörülebilir bir amaç sundu. Adeta Eritre'nin atipik bağımsızlık gündemini tipik ve "normal" bir hale getirdi.

3.2. Uluslaştırıcı ve Uzlaştırıcı Bir Sonuç Olarak İç Savaş

Eritre'nin bağımsızlığına giden sürecin tetikleyicisi olan en önemli gelişmelerden biri, 1960'ta Eritre Kurtuluş Cephesi (EKC) ve 1970'ten itibaren de Eritre Halkının Kurtuluş Cephesi (EHKC) adı verilen silahlı örgütler eliyle Etiyopya merkezi hükümetlerine karşı yürütülen iç savaşı⁶. Örgütlerin temel motivasyonu Etiyopya hükümetinin bölgedeki haksız eylemleri ve bunları son bulması için mücadele yürütmektir. Bu iki örgüt, 1977 yılı itibarıyla "ortak bir demokratik cephe" oluşturmak üzere bir ulusal birlik kurduklarını açıklayarak, askeri, istihbari, diplomatik, ekonomik ve toplumsal ilişkilerde ortak bir

mekanizma tesis ettiklerini duyurdular (“EPLF, ELF Sign an Important Agreement on National Unity”, 1978).

Eritre'deki silahlı örgütler ve Etiyopya merkezi hükümeti arasındaki savaş, 1974'te Mengistu Hayle Maryam öncülüğünde Etiyopya'da gerçekleşen askeri darbe ile ayrı bir katman kazandı. Önceki Etiyopya hükümetlerinin süregelen politikalarına yükselen tepkiye darbe hükümetinin politikaları eklendi. 1975'ten itibaren Kuzey Etiyopya'da yer alan ve Eritre'ye komşu olan Tıgray bölgesinde Tıgray Halkının Kurtuluş Cephesi (THKC) adı verilen bir silahlı örgüt faaliyete geçti⁷. Böylece, EHKC ve THKC, toprak bağlantısı aracılığıyla birbirleriyle iş birliği kurabilen ve Etiyopya hükümetini devirme hedefinde birleşen iki başat örgüt olarak Etiyopya'daki muhalif silahlı yapılara öncülük ettiler.

3.2.1. İç Savaşın Çıktıları I: Eritre Ulusu Fikri ve Devlet Olma Yeterliliğinin Pekişmesi

Sılası hükümeti, BM kararıyla tesis edilen federal yapının, ülkenin bir arada kalkınmasını yavaşlatan ve dışarıdan empoze edilmiş bir engel olduğunu dile getiriyordu (*Selected Speeches of His Imperial Majesty of Haile Selassie 1918-1967*, 1967, 472-476). 1962 yılında, kimi faaliyetleri dolayısıyla Sılası rejimince eleştirilen Eritre meclisinden, Etiyopya merkezi hükümetinden gelen doğrudan baskılar neticesinde (Suleiman, 2013, 137-145), Etiyopya ile birleşme ve federal yapıya son verme kararı çıktı. Bu karar, ülkedeki iç savaşın ana ve doğrudan nedeniydi. Bu iç savaş, aynı zamanda Boynuz'daki iki farklı milliyetçiliğin çatışması halini alacaktı. Etiyopya hükümeti, Eritre bölgesiyle olan antik ve özgün bağlarını ve Eritre'nin federasyondan önce ayrı bir siyasi/etnik birim olarak tanımlanmadığını savunuyordu. Eritre cephesi ise, bölgenin sömürge geçmişine atıfla Eritre halkının self-determinasyon hakkının olduğunu vurgulamaktaydı (Sorenson, 1991, 316). Yükselen milliyetçilik, Eritre kamuoyunda, Avrupalı güçleri ve Etiyopya devletini sömürgecilik ve baskı vasıflarıyla aynı kefedeyi görenek, biz ve Etiyopyalılar/Avrupalılar ayırımının kuvvetlenmesi sonucunu doğurdu (Araya, 1990, 89).

İç savaşın üç ana etkisi oldu. Öncelikle Eritre'deki silahlı örgütlerin başlattığı mücadelede Etiyopya'nın “haksız, demokratik olmayan ve baskıcı” birleşme kararı Eritre halkının desteğini sağlayabilecekleri sembolik bir olay halini aldı. Böylece, zaman içerisinde, 1950'lerin başındaki bağımsızlık gündeminde farklı görüşlere sahip Eritre'deki farklı toplumsal gruplar, bağımsızlık yönünde ortak bir iradeye doğru ilerleyecekti. Bir anlamda iç savaş, İtalyan sömürge işgali deneyimine ek olarak, Eritre'nin ulusal uyum ve bütünlüğünü sağlayacak bir diğer kilometre taşı oldu ve bir kurucu katalizöre evrildi (Sherman, 1980, 121).

Ayrıca, özellikle 1974'teki askeri darbeyi izleyen yıllarda Eritre'deki nüfuzunu artıran silahlı örgütlerin öncülüğünde *de facto* bir devletleşme yaşandı. Disiplinli ve savaş ortamının kısıtlarına rağmen yaratıcı yöntemlerle (Pool, 1993, 402) bölgedeki temel hizmetleri sağlayabilecek kapasiteye ulaşan EHKC, halka doğrudan temas ederek sempati kazandı (Cliffe, 1989, 142). EHKC'nin Eritre halkının temsilcisi olarak bölgeyi denetleyen ve temsil eden bir aktör konumuna erişmesi, aynı zamanda Eritre mücadelesinin iç çatışmalarını da barındıran bir süreçtir. 1970'li yıllarda ulusal mücadelenin temsilcisi olan EKC, farklı etnik ve dinsel kimlikler ekseninde bölündü ve merkezi bir organizasyon

kuramadı (Tedla, 2014, 126). Zaten EHKC, öncelikle, İslami hassasiyeti ağır basan ve Arap-Müslüman ülkelerden alınan dış destekle yürüyen (Erlich, 1983, 79-84) EKC'ye tepki olarak, Arap dilinin kullanımı ve Arap ülkeleriyle kurulan ilişkilere karşı çıkan (Markakis, 1988, 68) Hıristiyan Eritrelilerin başını çektiği bir örgüt niteliğiyle EKC'nin içerisinde neşet etti. Nihayetinde 1980'lerin başında, EKC ve EHKC arasındaki iç çatışmanın galibi EHKC oldu ve EKC, Eritre'yi terk ederek Sudan'a yerleşti. EHKC'nin izlediği etkili örgütlenme yöntemleri, başta diaspora Eritrelileri olmak üzere maddi kaynakları düzenli edininip kullanabilmesi, etnik/dinsel vurgunun yerine ulusal bir mücadelenin altını çizerek bölgedeki tüm kimlikleri kapsayıcı bir tavır takınması ve siyasi fırsatları değerlendirebilme kabiliyeti, örgütü, Eritre halkının temsilcisi olma mücadelesinde başarıya ulaştıran faktörlerdi (Woldemikael, 1991, 33-41). Bilhassa, THKC ile kurulan iş birliği, EHKC'nin askeri ve diplomatik başarıları ve Eritre halkıyla kurduğu olumlu ilişkinin en önemli sebep ve desteklerindendi. Tüm bu unsurlar, bölgenin, EHKC önderliğinde ulus ve devlet olmaya yönelmesine zemin hazırladı.

İç savaşın ikinci etkisi, merkezi Adis Abeba olan Afrika Birliği Örgütü'nün 1963 yılında ilan edilen Şart'ının üçüncü maddesinde "egemenliğe saygı" ve "tüm devletlerin toprak bütünlüğü" ilkeleri kabul edilmesiydi. Bu maddeyle, sömürgecilik döneminden kalma sınır sorunlarının, bağımsızlık sonrası dönemde yeniden gündeme getirilmeyeceği kararlaştırılmış oldu. Örgüte üye olan ülkelerin toprak bütünlüğünün tartışmaya açılmaması ilkesinin, Eritre merkezli iç savaşın hemen ardından ilan edilen Şart'ta yer alması, örgütün Eritre bağımsızlık hareketine engel teşkil edecek biçimde araçsallaştırılmasını beraberinde getirdi. Bilhassa Sırası'nın Afrika Birliği Örgütü'ndeki itibarlı konumu ve diplomatik becerisi, Eritre'nin örgüt bünyesinde destek ve meşruiyet kazanmasının önüne geçti ve bölgenin self-determinasyonu, kıtada yalnızca Sudan ve Somali'nin arka çıktığı bir talep olarak kaldı (Keller, 1991, 7). Bu araçsallaştırılma ve "yol tıkama", Eritre'deki silahlı örgütlerin, bağımsızlığın BM eliyle ve Etiyopya'nın dahil olmadığı bir çözüm ile gelebileceği yolundaki fikirlerini güçlendirdi (Keller, 1990, 109).

Üçüncü olarak ise, 1974 sonrasında Etiyopya siyasal sahnesinde sol-sosyalist eğilimli askeri hükümete muhalefet eden sol-sosyalist askeri örgütler bulunuyordu. Bu durumu imlemek için kullanılan "yoldaşa karşı yoldaş" (Tareke, 2009, 45) ifadesi, Etiyopya'nın içinde bulunduğu iklimi açığa vurması açısından değerlidir. İdeolojik benzerlik iç savaşın önüne geçememiş ya da diğer bir ifadeyle, etnik bağlar ideolojiye göre daha birincil bir konum kazanmıştır. İdeolojinin uluslaşmak ve/ya Etiyopya sınırlarını kabul ederek barış içerisinde bir arada yaşamaya yol açmaması, Eritre'nin özgün ulusal değerlerini pekiştirdi. Dahası bu özgün değerler, Eritre'nin Etiyopya içerisindeki iç sömürge niteliği, Etiyopya merkezinin çevresinde kalarak sömürüye muhatap olunması (Clapham, 1990, 206) ve sömürgeci işgale karşı meşru müdafaa hakkının kullanılması (Yohannes, 1987, 644) gibi sosyalist kavramlarla tahkim edildi.

İç savaş, bu nedenlerle, Eritre'nin ilk bağımsızlık gündeminde sorgulanan ve yetersiz bulunan, uluslaşma ve devlet yeterliliğine sahip olma unsurlarını Eritre'nin bağımsız bir siyasal birim olması lehine kuvvetlendiren bir çıktı yarattı.

3.2.2. İç Savaşın Çıktıları II: Etiyopya ile Uzlaşma Zemininin Oluşması

İç savaşın bir diğer önemli çıktısı ise Eritre'nin olası bağımsızlığının önündeki en ciddi engel niteliğindeki Etiyopya merkezi hükümetleriydi. Afrika Birliği Örgütü'ne ev sahipliği

yapan ve uluslararası antlaşmalarca topraklarda yetkisi bulunan Etiyopya'nın, Eritre'deki bağımsızlık taleplerinin aleyhine bir tavır sürdürmesi, ulusal egemenlik ve iç işlerine karışmama ilkeleri gereğince, Eritre'nin bağımsızlığının yeniden gündeme gelmesinin önündeki en büyük engeldi. Ancak, 1974'teki askeri darbenin ardından kurulan Maryam rejimine duyulan tepkiyle iç savaşın aktörlerinin çoğalması, THKC başatlığında yeni bir cephenin oluşması ve bu cephenin Etiyopya'daki diğer etnik temelli muhalif silahlı örgütleri içeren Etiyopya Halklarının Devrimci Demokratik Cephesi (EHDDC) adıyla birleştirilmesi, ülkenin geleceğini değiştirecek bir potansiyel taşımaktaydı.

Bir kere, 1980'lerin ortalarında Etiyopya'da yaşanan ve küresel bir yardım inisiyatifini tetikleyen kıtlık, Maryam rejiminin meşruiyetini ciddi biçimde sorgulatmıştı. İkincisi, Maryam rejimi ile Moskova arasında ekonomik ve askeri yardımlarla tesis edilen yakın ilişki, Soğuk Savaş'ın sönümlenmesiyle sekteye uğradı. Özellikle SSCB ile var olan silah yardımı antlaşmasının 1990 yılında sona ermesi ve Moskova'nın bu antlaşmayı yenilememe yönündeki kararı Maryam rejiminin kapasitesinde ciddi bir gerilemeye yol açtı (Ottaway, 1991, 79). Bu dönemde THKC/EHDDC ve EHKC, önemli askeri başarılar kazanmaya başladı.

1989 yılına gelindiğinde EHKC ve THKC/EHDDC'nin masada bulunduğu çatışma çözümü ve arabuluculuk girişimleri başlatıldı. ABD Devlet Başkanı Jimmy Carter'ın öncülüğünde taraflar, ateşkes ve savaş sonrası düzenlemelerine dair görüşmeler yürüttüler. Bu görüşmelerde, tarafsız bir üçüncü aktörün arabuluculuğu, müzakerelerin kamuoyuna çık yürütülmesi ve herhangi bir ön koşulun getirilmemesi kararlaştırıldı (Spencer vd., 1992, 93). Bu görüşmelerde EHKC tarafı, bağımsızlık talepleri dile getirildi ve THKC/EHDDC, Maryam rejimine karşı birlikte savaştıkları EHKC'nin bu talebini desteklediğini ilan etti. Mayıs 1991'de, THKC/EHDDC güçlerinin başkent Adis Abeba'nın denetimini ele geçirmesiyle iç savaş sona erdi.

Maryam rejiminin devrilmesiyle, Eritre ve Etiyopya'da EHKC lideri Isaias Afewerki ve THKC lideri Meles Zenawi önderliğinde geçiş hükümetleri kuruldu. Etiyopya'nın yeni anayasal ve idari düzeninin, EHDDC bileşenlerinin ve gözlemci olarak BM'nin yer aldığı Barış ve Demokrasi Konferansı'nda belirlenmesine karar verildi. EHKC ise, bu konferansta yer almayarak geleceğini Etiyopya'dan bağımsız olarak sürdürme isteğini fiili olarak beyan etmiş oldu. 1993 yılına kadar Etiyopya ve Eritre'de görevde kalacak olan geçiş hükümetleri, denetledikleri toprakların siyasi ve idari koşullarından sorumlu olacaklardı.

4. Eritre'nin İkinci Bağımsızlık Gündemi: BM'nin Rolü, Soğuk Savaş'ın Bitişi ve Uzlaşma

Hem Eritre hem Etiyopya geçiş hükümetleri, Eritre'nin geleceğinin özgür ve adil bir referandumla belirlenmesinde hemfikirlerdi. Her iki taraf, birtakım tarihsel şüphe ve güvensizlikler barındırsalar da, Eritre'nin bağımsızlığı ve Maryam rejiminin yıkılmasında bir müşterek zeminde anlaşmışlardı (Spencer vd., 1992, 94-96). İç savaş boyunca EHKC ve THKC/EHDDC arasındaki gerilimin arasından pragmatizmle yeşeren uyum, Etiyopya'da ezilen halkların demokratik taleplerinin ve Eritre'nin self-determinasyon hakkının kabul edilmesiyle mümkün oldu (Young, 1996). Her iki otoritenin de öngörüsü, geçiş hükümetleri sürecinin, yeni anayasalara sahip iki yeni ve bağımsız devletin ortaya çıkmasıyla nihayete ermesi ve Etiyopya'nın askeri darbe rejiminin restorasyonuydu.

Bu aşamada, BM'nin rolü oldukça kritikti. Bağımsız devletliliğin uluslararası meşruiyet kazanmasının en önemli aracı şüphesiz ki BM'ye üyelik olacaktı. Bu nedenle, hem bağımsızlık oylamasının özgür ve adil şartlarda gerçekleşmesi ve herhangi bir şaibeye kapı aralamaması için geçiş hükümetleri, BM'nin sürece etkin biçimde dahil olmasını tercih ettiler. İlk adım, Adis Abeba'nın kontrol edilmesinden iki ay sonra, Temmuz 1991'da Eritre geçiş hükümetinin BM'ye yaptığı bağımsızlık başvurusuydu. Eylül 1991'de BM Genel Sekreteri, söz konusu başvurunun Etiyopya'nın rızası ve BM'nin açık yetkilendirilmesi ön koşuluyla değerlendirilebileceğini belirtti. Aralık 1991'de tarafların rızası ve BM'nin açık yetkilendirilmesi isteği örgüte iletildi.

Bu beyanların ardından BM Genel Kurulu, 17 Aralık 1991 tarihli A/RES/46/137 sayılı kararında "egemenlik ilkesine saygıyı önceleyen seçim desteği görevi"ni yerine getirme prensibini ortaya koydu ("A/RES/46/137", 1991). Böylece, Eritre ve Etiyopya'nın bağımsızlık referandumu talebinin hukuki altyapısı oluşturuldu. 1992 yılının yaklaşık ilk altı ayı boyunca taraflar, BM'nin söz konusu seçim desteğinin boyutunun ne olacağı konusunu müzakere ettiler⁸. Eritre Referandum Komiserliği'nin Mayıs 1992'de yazdığı mektup, BM'nin belirleyeceği bir delegasyonun, Temmuz 1992 ile Nisan 1993 tarihleri arasında, referandum sürecinin eşit, adil ve tarafsız şartlarda gerçekleştiğini gözlemlemek için sahada olmasını talep etmekteydi. Aralık 1992'de Birleşmiş Milletler Eritre Referandumunun Gerçekleştirilmesi Gözlemci Misyonu kuruldu. Bu misyon, referandumun gerçekleştiği 27 Nisan 1993 tarihine dek, seçmen kaydı, kampanya ve seçim günü dahil, sahada destek ve gözleme görevini ifa etti. Nihayetinde Eritre halkı, "Eritre'nin bağımsız ve egemen bir devlet olmasını onaylıyor musunuz?" sorusunu %99,8 oranında onayladı. 29 Nisan'da Etiyopya, Eritre'nin bağımsızlığını tanıdı ve Eritre, 28 Mayıs 1993'te BM üyeliğine kabul edildi.

Eritre'nin ikinci bağımsızlık gündeminin başarıyla neticelenmesinde öne çıkan iki hususun yeniden altını çizmek ve buna ek olarak bir uluslararası faktörden bahsetmek gerekir. Bu iki husustan ilki, birinci bağımsızlık gündeminde bölgenin kontrolü kendisine verilen Etiyopya'nın Eritre yönetimi ile uzlaşmış olmasıydı. Böylece, uluslararası hukukta var olan self-determinasyon ve ulusal egemenlik gerilimi, taraflardan birinin egemenlik devrine rıza gösterilmesiyle giderildi. Bu noktada, THKC/EHDDC geçiş hükümetinin Etiyopya özelinde "etnik federalizm" (Aalen, 2006; Cohen, 1995) olarak nitelendirilen, ayrılma hakkına sahip etnik temelli belirlenmiş birimlerden müteşekkil bir idari yapı kurulması kararı almasının da üzerinde durmak gerekir. Yani, Eritre ve Etiyopya arasındaki uzlaş, yalnızca merkezi hükümete karşı ortak çabayla kazanılan bir zaferin karşılığı sağlanmış bir "ödül" değildi. Ayrıca, yeni Etiyopya'nın idari yapısıyla da uyumlu olacak bir vitrin sunuyordu. EHKC ise, bu vitrinin içerisinde yer almak istemedi. Eritre sorununun bir sömürgecilik bakiyesi olduğunu söyleyerek self-determinasyonu ancak üniter bir devlet içerisinde mümkün kılabileceklerine inanıyorlardı (Plaut, 2016, 26).

İkinci husus ise, bütün bağımsızlık sürecinin BM gözetiminde yürütülmesiydi. Bu yönüyle referandum hem Etiyopya ve Eritre halkı hem bölge ülkeleri hem de bağımsızlık amacı taşıyan diğer topluluklar için bir referans noktası olacaktı. Böylece yeni kurulacak Eritre devletinin, yeni bölgesel sorunlara/çatışmalara yol açma olasılığı düşürülmeye çalışıldı.

Ayrıca BM gözetimli süreç, Eritre'nin uluslararası toplumun bir parçası olabilmesinin en kuvvetli dayanağı olabilecekti.

Elbette Eritre'nin bağımsızlığına giden sürecin en önemli etkenlerinden biri de Soğuk Savaş'ın sönümlenmesi ve SSCB'nin çözülmesiydi. İlk bağımsızlık gündeminde tırmanma eğiliminde olan Soğuk Savaş, ABD ve Etiyopya arasında yakın bir stratejik ilişki kurulmasına yol açmıştı. İkinci bağımsızlık gündemi ise küresel rekabetin düşük profilde izlediği bir döneme denk düştü. Böylece, bölgenin geleceğinin belirlenmesinde küresel stratejik çıkarlar ikincil düzeyde önem taşıdı.

Diğer unsur ise, Etiyopya'nın 1974'ten itibaren SSCB'yi ana dış destekçi aktör olarak gören sosyalist bir rejime sahip olmasıydı. Muhafız cephe de sosyalizm yanlısı olsa ve bu karakterlerini halen koruyor olsalar dahi hükümete verdiği destek nedeniyle SSCB'ye mesafeli bir pozisyonlardı. Böylece Eritre'nin bağımsızlığı ve buna ek olarak Etiyopya'daki rejim değişikliği, Soğuk Savaş'ın bitişiyle birlikte demokrasiye geçişin yaşandığı ve ikinci bağımsızlık vagonunun ilerlemekte olduğu küresel siyasetin oldukça olumlu yaklaşacağı bir konjonktüre denk düştü.

Sonuç

Eritre'nin kırk yıl ara ile tecrübe ettiği iki farklı bağımsızlık gündemine odaklanan bu çalışmanın ana eksenini, kırk yıllık arada iki farklı sonuç çıkmasının nedenlerini analiz etmektir. Bu bağlamda, iç ve bölgesel dinamikler, self-determinasyon kavramı ve deneyimleri ve küresel konjonktürel/stratejik dönüşümler olarak adlandırılan üç öge analizin temel perspektifini oluşturmuştur. Atipik/münferit olarak nitelenen 1950'lerdeki deneyime bakıldığında, Soğuk Savaş'ın tırmanması, self-determinasyonun bir norm haline almaması ve Eritre toplumdaki görüş ayrılıkları nedeniyle bu üç perspektif ile yapılan analizin bağımsızlığa kapı aralamadığı ve nihayetinde başarısızlıkla neticelendiği öne sürülmüştür. Aksine, 1990'lardaki bağımsızlık gündeminin ise bu üç perspektif açısından, Soğuk Savaş'ın sönümlenmesi, ulusal ve bölgesel uzlaşısı ve self-determinasyon kavramının yaşadığı dönüşümler çerçevesinde, ülkenin bağımsızlığını kolaylaştıran ve adeta bu yoldaki ayırık otlarını temizleyen bir sonuç doğurduğunu söylemek mümkündür.

Bu noktada, özellikle, federal yapının Etiyopya hükümetinin dayatması sonucunda bozulmasıyla Eritre halkının anayasal haklarının ihlal edilmiş olması ve 1980'li yıllarda yaşanan kıtlıkla ortaya çıkan insani krizlerin uluslararası toplumda doğurduğu psikolojik/vicdani etkinin (Serapiao, 1987, 6) ve 1990'larda Eritre kamuoyunda bağımsızlığa aykırı kayda değer bir görüşün bulunmadığının (Pool, 1993, 391) altını, kolaylaştırıcı etmenler olarak özellikle çizmek gerekebilir.

Aynı zamanda bu makale, Eritre'nin iki farklı bağımsızlık gündemini birer örnek olarak kabul ederek, uluslararası hukuk ve uluslararası siyaset geriliminin bir kanadına odaklanır. Bağımsızlık, self-determinasyon ve/ya ayrılma olarak nitelenen bu fiillerin, söz konusu gerilimleri doğrudan etkilediği, onlar tarafından biçimlendiği ve bu gerilimlerin konjonktürel izdüşümlerine göre neticelendiği ve/ya neticelenemediğine tanıklık

edilmektedir. Eritre'nin farklı neticelenen bu bağımsızlık gündemleri, bu gerilimin nasıl dönüşebileceğine dair somut bir vaka sunması açısından da kıymetlidir.

Notlar

1. Özerklik, ayrılma ve self-determinasyonu içeren pek çok farklı vakanın kapsamlı bir analizi için bkz. (Welhengama, 2019).
2. İtalya'nın sömürgeci faaliyetlerinin genel bir analizi için bkz. (Finaldi, 2017), doğrudan Eritre'deki sömürgeci faaliyetlerine dair bkz. (Strangio, 2010).
3. Uzlaşmazlığı doğuran birden fazla husus vardı. İtalyan Somalisi'nin vesayetinin hangi ülkeye devredileceği ve Eritre'nin vesayet rejimine tabi olması, bağımsız olması veya Etiyopya'ya bağlanması gibi pek çok meselede görüş ayrılıklarının olduğu bilinmektedir. Ancak İtalyan kolonileri meselesinin MDBK'de çıkmaza girmesinin en önemli nedeninin, SSCB'nin hem On İki Ada hem de Libya'nın bir bölgesini, Akdeniz'de üs elde etmeye hakkı olduğu iddiasıyla talep etmesi olduğu söylenebilir. Buna karşı Müttefikler'in geliştirdiği direnç, konuyu BM Genel Kurulu'na taşımak ve nihayete erdirmek biçiminde oldu. İtalyan kolonileri müzakerelerine dair bkz. (Mazov, 2003; Longrigg, 1945; Kelly, 2000).
4. Bu komisyonun beş üye ülkenin temsilcilerinden oluşmasında uzlaşıldı: Burma, Guatemala, Norveç, Pakistan ve Güney Afrika Birliği.
5. ABD-Etiyopya arasındaki ilişkinin 1950'li yıllarda da ABD'nin teknik iş birliği ve ekonomik yardımı öngören Dört Nokta programına katılım, Kore Savaşı'na askeri birlik gönderme ve nihayetinde 1953 yılında imzalanan Karşılıklı Savunma ve İş birliği Antlaşması ile daha da yakınlaştığı söylenebilir.
6. EKC ve EHKC, kendilerinin ideolojik olarak yakın durdukları dış aktörler ve Eritre'deki destekleyici kitleler ile birbirlerinden ayrılmaktadır. Bu konuda detaylı bir çalışma için bkz. (Connell, 2001).
7. Tıgray bölgesi ve Etiyopya merkezi hükümetleri arasındaki gerilim köklü bir geçmişe sahiptir. Bu geçmiş ve THKC'nin düşünsel ve tarihsel temellerine dair bkz. (Berhe, 2004).
8. BM'nin referandum sürecini nasıl yönettiğine dair detaylı bilgi için bkz. (United Nations - Boutros-Ghali, 1996, 19-31).

Kaynakça

- Aalen, Lovise. "Ethnic Federalism and Self-Determination for Nationalities in a Semi-Authoritarian State: The Case of Ethiopia". *International Journal on Minority and Group Rights* 13/2-3 (2006), 243-261. <https://doi.org/10.1163/157181106777909849>
- Abbay, Alemseged. "The Assumption of 'A-Colony-Equals-To-A-Nation' and the Political Accident of Eritrea". *Africa: Rivista Trimestrale Di Studi e Documentazione Dell'Istituto Italiano per l'Africa e l'Oriente* 61/2 (2006), 159-188.
- Araya, Mesfin. "The Eritrean Question: An Alternative Explanation". *The Journal of Modern African Studies* 28/1 (Mart 1990), 79-100. <https://doi.org/10.1017/S0022278X00054239>
- Arsava, Füsün. "Halkların Kendi Kaderini Tayin Etme Hakkının Tarihçesi ve Günümüzde Getirdiği Problemler". *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi* 8/Özel (2013), 387-404.
- Arsava, Füsün. "Uluslararası Hukukun Sezession İçin Belirlediği Çerçeve". *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 15/Özel (2014), 1215-1228.
- Berhe, Aregawi. "The Origins of the Tigray People's Liberation Front". *African Affairs* 103/413 (2004), 569-592.
- Chelati Dirar, Uoldelul. "Colonialism and the Construction of National Identities: The Case of Eritrea". *Journal of Eastern African Studies* 1/2 (2007), 256-276. <https://doi.org/10.1080/17531050701452556>
- Clapham, Christopher. *Transformation and Continuity in Revolutionary Ethiopia*. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1. paperback ed., 1990.
- Cliffe, Lionel. "Forging a Nation: The Eritrean Experience". *Third World Quarterly* 11/4 (1989), 131-147.
- Cohen, John M. "'Ethnic Federalism' in Ethiopia". *Northeast African Studies* 2/2 (1995), 157-188. <https://doi.org/10.1353/nas.1995.0016>
- Connell, Dan. "Inside the EPLF: The Origins of the 'People's Party' & Its Role in the Liberation of Eritrea". *Review of African Political Economy* 28/89 (2001), 345-364.
- Erlich, Haggai. *The Struggle over Eritrea, 1962-1978: War and Revolution in the Horn of Africa*. California: Hoover Institution Press, 1983.
- Finaldi, Giuseppe. *A history of Italian colonialism, 1860-1907: Europe's last empire*. London ; New York: Routledge, Taylor & Francis Group, 2017.
- Henze, Paul B. *Layers of time: a history of Ethiopia*. London: Hurst & Company, 2000.
- Keller, Edmond J. "Constitutionalism and the National Question in Africa: The Case of Eritrea". *The Political Economy of Ethiopia*. ed. Marina Ottaway. New York: Praeger, 1990.
- Keller, Edmond J. "Eritrean Self-Determination Revisited". *Africa Today* 38/2 (1991), 7-13.
- Kelly, Saul. *Cold War in the Desert*. London: Palgrave Macmillan UK, 2000. <https://doi.org/10.1057/9780333985328>

- Kütükçü, M. Akif. "Uluslararası Hukukta Self-Determinasyon Hakkı ve Türk Cumhuriyetleri". *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 12 (2004), 259-276.
- Levine, Donald Nathan. *Greater Ethiopia: The Evolution of a Multiethnic Society*. Chicago: Univ. of Chicago Press, 2. ed., 2000.
- Longrigg, Stephen H. "Disposal of Italian Africa". *International Affairs* 21/3 (Temmuz 1945), 363-369. <https://doi.org/10.2307/3018799>
- Marcus, Harold G. *A history of Ethiopia*. Berkeley: University of California Press, Updated ed., 2002.
- Markakis, John. "The Nationalist Revolution in Eritrea". *The Journal of Modern African Studies* 26/1 (1988), 51-70.
- Mazov, Sergei. "The USSR and the Former Italian Colonies, 1945-50". *Cold War History* 3/3 (Nisan 2003), 49-78. <https://doi.org/10.1080/14682740312331391618>
- Negash, Tekeste. *Italian colonialism in Eritrea, 1882-1941: policies, praxis, and impact*. Uppsala : Stockholm: [Uppsala University] ; Distributor, Almqvist & Wiksell, 1987.
- Orhonlu, Cengiz. *Osmanlı imparatorluğu'nun güney siyaseti Habeş eyaleti*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1996.
- Ottaway, Marina. "Mediation in a Transitional Conflict: Eritrea". *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science* 518/1 (Kasım 1991), 69-81. <https://doi.org/10.1177/0002716291518001006>
- Plaut, Martin. *Understanding Eritrea*. Oxford: Oxford University Press, 2016.
- Pool, David. "Eritrean Independence: The Legacy of the Derg and the Politics of Reconstruction". *African Affairs* 92/368 (Temmuz 1993), 389-402. <https://doi.org/10.1093/oxfordjournals.afraf.a098641>
- Robertson, Esmonde M. *Mussolini as Empire-BUILDER: Europe and Africa; 1932/36*. London: MacMillan, 1977.
- Serapiao, Luis B. "International Law and Self-Determination: The Case of Eritrea". *Issue: A Journal of Opinion* 15 (1987), 3-8.
- Sherman, Richard. "The Rise of Eritrean Nationalism". *Northeast African Studies* 2/3/3/1 (1981/1981 1980), 121-129.
- Sorenson, John. "Discourses on Eritrean Nationalism and Identity". *The Journal of Modern African Studies* 29/2 (Haziran 1991), 301-317. <https://doi.org/10.1017/S0022278X00002767>
- Spencer, Dayle E. vd. "Closing the Mediation Gap:: The Ethiopia/Eritrea Experience". *Security Dialogue* 23/3 (Eylül 1992), 89-99. <https://doi.org/10.1177/0967010692023003010>
- Strangio, Donatella. "Italian Colonies and Enterprises in Eritrea (XIX-XX Centuries)". *The Journal of European Economic History* 39/3 (2010).
- Suleiman, Anwar Seid. *Imagining the Nation: Assessing the Role and Functioning of the Eritrean Assembly in the Eritrean-Ethiopian Federation (1952-1962)*. Leiden: Leiden Üniversitesi, 2013.

- Tareke, Gebru. *The Ethiopian Revolution: War in the Horn of Africa*. New Haven: Yale University Press, 2009.
- Taşdemir, Fatma. "Uluslararası Hukukta Toprak Bütünlüğü İlkesi, Tanıma Doktrini ve Bir Norm Olarak Ayrılma Hakkı". *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 18/3 (2016), 644-668.
- Taşdemir, Fatma - Özer, Adem. "Uluslararası Hukuk Açısından Kırım Sorunu: Kosova'nın Rövanşını mı?" *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 10/1 (2015), 43-61.
- Tedla, Michael Weldeghiorghis. *The Eritrean Liberation Front: Social and Political Factors Shaping Its Emergence, Development and Demise, 1960-198*. Leiden: Leiden Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2014.
- Tiruneh, Andargatchew. "Eritrea, Ethiopia, and Federation (1941-1952)". *Northeast African Studies* 2/3/3/1 (81/1981 1980), 99-119.
- Uluer, Ahmet Göksel. "Aksum Krallığı'nın Ortaya Çıkış, Yükseliş ve Yıkılışının Temel Dinamikleri". *OANNES - Uluslararası Eskiçağ Araştırmaları Dergisi* 2/1 (2020), 25-39.
- United Nations. "United Nations Charter (Full Text)". *United Nations*. United Nations. Erişim 26 Haziran 2023. <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text>
- United Nations. *United Nations Treaty Series Volume 49*, 1950. <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%2049/v49.pdf>
- United Nations - Boutros Boutros-Ghali (ed.). *The United Nations and the independence of Eritrea*. New York: United Nations, Dept. of Public Information, 1996.
- Welhengama, Gnanapala. *Minorities' Claims: From Autonomy to Secession*. S.l.: ROUTLEDGE, 2019.
- Woldemikael, Tekle Mariam. "Political Mobilization and Nationalist Movements: The Case of the Eritrean People's Liberation Front". *Africa Today* 38/2 (1991), 31-42.
- Yohannes, Okbazghi. "The Eritrean Question: A Colonial Case?" *The Journal of Modern African Studies* 25/4 (Aralık 1987), 643-668. <https://doi.org/10.1017/S0022278X00010132>
- Young, John. "The Tigray and Eritrean Peoples Liberation Fronts: A History of Tensions and Pragmatism". *The Journal of Modern African Studies* 34/1 (1996), 105-120.
- "A/RES/46/137", 1991. <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/582/25/IMG/NR058225.pdf?OpenElement>
- "A/RES/390(V)". Erişim 26 Haziran 2023. [https://undocs.org/Home/Mobile?FinalSymbol=A%2FRES%2F390\(V\)&Language=E&DeviceType=Desktop&LangRequested=False](https://undocs.org/Home/Mobile?FinalSymbol=A%2FRES%2F390(V)&Language=E&DeviceType=Desktop&LangRequested=False)
- "A/Res/1514(XV)". Erişim 26 Haziran 2023. [https://undocs.org/Home/Mobile?FinalSymbol=A%2FRes%2F1514\(XV\)&Language=E&DeviceType=Desktop&LangRequested=False](https://undocs.org/Home/Mobile?FinalSymbol=A%2FRes%2F1514(XV)&Language=E&DeviceType=Desktop&LangRequested=False)
- "EPLF, ELF Sign an Important Agreement on National Unity". *Workers' Advocate* 8/2 (10 Şubat 1978).
- Final Report of the United Nations Commissioner in Eritrea*. New York, 1952.

“International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights”, 16 Aralık 1966.

“Research Guides: UN General Assembly Resolutions Tables: 4th Session (1949-1950)”.
Research Guide. United Nations. Dag Hammarskjöld Library. United Nations. Dag
Hammarskjöld Library. Erişim 26 Haziran 2023.
<https://research.un.org/en/docs/ga/quick/regular/4>

Selected Speeches of His Imperial Majesty of Haile Selassie 1918-1967. Addis Ababa:
Imperial Ethiopian Ministry of Information, Publications & Foreign Languages,
1967.